Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΣΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 16ης Απριλίου 2015[1]

Υπόθεση C-222/14

Κωνσταντίνος Μαϊστρέλλης
κατά
Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

[αίτηση του Συμβουλίου της Επικρατείας (Ελληνική Δημοκρατία)για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Κοινωνική πολιτική — Οδηγία 96/34/ΕΚ — Συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια — Δικαίωμα γονικής αδείας για άνδρες δικαστικούς λειτουργούς — Χορήγηση γονικής αδείας στον εργαζόμενο πατέρα σε περίπτωση κατά την οποία η μητέρα δεν εργάζεται — Οδηγία 2006/54/ΕΚ — Ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα απασχολήσεως»

I – **Εισαγωγή**

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 96/34/ΕΚ[2] που θέτει σε εφαρμογή τη συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια.

2. Η κύρια δίκη, στο πλαίσιο της οποίας εξετάζονται πραγματικά περιστατικά που ανάγονται στα έτη 2010 και 2011, έχει ως αντικείμενο αιτήσεις δικαστικών λειτουργών για τη χορήγηση γονικής αδείας. Κατά το ελληνικό δίκαιο, οι δικαστικοί λειτουργοί δεν δικαιούνταν γονική άδεια εάν η σύζυγός τους ήταν ικανή, από απόψεως υγείας, να αναλάβει την ανατροφή τέκνου και δεν ασκούσε επαγγελματική δραστηριότητα.

3. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν τούτος ο περιορισμός σε σχέση με τη γονική άδεια συνάδει με την οδηγία περί γονικής αδείας ή συνιστά απαγορευόμενη διάκριση λόγω φύλου κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54/ΕΚ[3].

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — Οδηγία του Συμβουλίου της 3ης Ιουνίου 1996 σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια, που συνήφθη από την UNICE, τη CEEP και τη CES (ΕΕ L 145, σ. 4), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/75/ΕΚ του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997 (ΕΕ L 10, σ. 24) (στο εξής επίσης: οδηγία περί γονικής αδείας). Η οδηγία περί γονικής αδείας καταργήθηκε, από της 8ης Μαρτίου 2012, με το άρθρο 4 της οδηγίας 2010/18/ΕΕ του Συμβουλίου, της 8ης Μαρτίου 2010, σχετικά με την εφαρμογή της αναθεωρημένης συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια που συνήφθη από τις οργανώσεις BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP και ETUC και με την κατάργηση της οδηγίας 96/34/ΕΚ. Η οδηγία 2010/18 έπρεπε, σύμφωνα με το άρθρο της 3, να μεταφερθεί στις εθνικές νομοθεσίες μέχρι τις 8 Μαρτίου 2012. Δεδομένου ότι η κύρια δίκη αφορά πραγματικά περιστατικά που ανάγονται στα έτη 2010 και 2011, τυγχάνει εφαρμογής η οδηγία περί γονικής αδείας και όχι η οδηγία 2010/18. Η δεύτερη αυτή οδηγία, πάντως, δεν επιφέρει σημαντικές τροποποιήσεις όσον αφορά το ζήτημα που εγείρει το προδικαστικό ερώτημα.

3 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (ΕΕ L 204, σ. 23, στο εξής: οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως).

II – **Νομικό πλαίσιο**

Α— *Το δίκαιο της Ένωσης*

4. Όσον αφορά το δίκαιο της Ένωσης, το νομικό πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως καθορίζουν, αφενός, η οδηγία περί γονικής αδείας και, αφετέρου, η οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως.

1. Η οδηγία περί γονικής αδείας

5. Με την οδηγία περί γονικής αδείας τίθεται σε εφαρμογή η συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια, η οποία συνήφθη στις 14 Δεκεμβρίου 1995 μεταξύ των Ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων -της Ένωσης των Βιομηχανιών και Εργοδοτών της Ευρώπης (UNICE), της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Δημοσίων Επιχειρήσεων (CEEP) και της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικάτων [ΕΣΣ (CES)]- και προσαρτήθηκε στην οδηγία ως παράρτημα.

6. Η συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια επιτρέπει στους άνδρες και τις γυναίκες να συνδυάζουν τις επαγγελματικές και τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις [4].

7. Η ρήτρα 1 της συμφωνίας-πλαισίου («Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής») προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα συμφωνία ορίζει τους ελάχιστους κανόνες για τη διευκόλυνση του συνδυασμού των επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών των εργαζομένων γονέων.

2. Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται σε όλους τους εργαζομένους, άνδρες και γυναίκες, που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας προσδιοριζόμενη από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή πρακτικές που ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος.»

8. Η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαισίου («Γονική άδεια») ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Δυνάμει της παρούσας συμφωνίας, με την επιφύλαξη της ρήτρας 2, παράγραφος 2, παρέχεται ατομικό δικαίωμα γονικής άδειας στους εργαζόμενους, άνδρες και γυναίκες, λόγω γέννησης ή υιοθεσίας παιδιού, ώστε να μπορέσουν να ασχοληθούν με το παιδί αυτό, τουλάχιστον επί τρεις μήνες, μέχρι μιας ορισμένης ηλικίας, η οποία μπορεί να φθάσει μέχρι τα 8 έτη και προσδιορίζεται από τα κράτη μέλη ή/και τους κοινωνικούς εταίρους.

2. Για την προαγωγή της ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, τα μέρη που υπογράφουν την παρούσα συμφωνία πιστεύουν ότι το δικαίωμα στη γονική άδεια που προβλέπεται στη ρήτρα 2, παράγραφος 1, θα πρέπει, κατ' αρχήν, να είναι αμεταβίβαστο.

3. Οι προϋποθέσεις πρόσβασης και οι τρόποι εφαρμογής της γονικής αδείας ορίζονται από το νόμο ή/και τις συλλογικές συμβάσεις στα κράτη μέλη, τηρώντας τους ελάχιστους κανόνες της παρούσας συμφωνίας. Τα κράτη μέλη ή/και οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν συγκεκριμένα:

α) να αποφασίζουν αν η γονική άδεια χορηγείται κατά πλήρη χρόνο [ή] κατά μερικό χρόνο, [...]·

β) να εξαρτούν το δικαίωμα της γονικής άδειας από περίοδο εργασίας ή/και περίοδο αρχαιότητας η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος·

4 — Βλ. το σημείο 4 στις «Γενικές εκτιμήσεις» της συμφωνίας-πλαισίου.

γ) […]

δ) να ορίζουν περιόδους κοινοποίησης στον εργοδότη από τον εργαζόμενο ο οποίος ασκεί το δικαίωμα γονικής άδειας, διευκρινίζοντας την έναρξη ή το τέλος της αδείας·

ε) να ορίζουν τις περιπτώσεις στις οποίες ο εργοδότης [...] δύναται να αναβάλει τη χορήγηση της γονικής αδείας για λόγους που μπορούν να αιτιολογήσουν και οι οποίοι συνδέονται με τη λειτουργία της επιχείρησης […]·

στ) [...]».

2. Η οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως

9. Η οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως προβλέπει στην ενδέκατη αιτιολογική της σκέψη τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει [...] να συνεχίσουν να ασχολούνται με το ζήτημα ότι [...] ο διαχωρισμός των φύλων συνεχίζει να είναι έντονος στην αγορά εργασίας, με τρόπους όπως οι ευέλικτες ρυθμίσεις του χρόνου εργασίας, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες να εναρμονίσουν καλύτερα την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή. Τούτο προϋποθέτει επίσης κατάλληλες ρυθμίσεις για τη γονική άδεια των οποίων μπορούν να επωφελούνται αμφότεροι οι γονείς […].»

10. Το άρθρο 1 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Για το σκοπό αυτό, η παρούσα οδηγία περιέχει διατάξεις για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ως προς:[…]

β) τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής· […]»

11. Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) “άμεση διάκριση”: όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φύλου, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση· […]».

12. Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν μέτρα κατά το άρθρο 141 παράγραφος 4 της συνθήκης, για να εξασφαλίσουν εμπράκτως πλήρη ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή.»

13. Το άρθρο 14 της οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Δεν υφίσταται άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων φορέων, όσον αφορά:

[…]

γ) τους όρους απασχόλησης και εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων, καθώς και θέματα αμοιβής […]».

14. Το άρθρο 28 της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις περί προστασίας των γυναικών ιδίως για την εγκυμοσύνη και τη μητρότητα.

2. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις της οδηγίας 96/34/ΕΚ και της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ [...]».

Β— *Το εθνικό δίκαιο*

15. Με βάση το ελληνικό δίκαιο —ως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης— δικαστική λειτουργός που κυοφορεί έχει δικαίωμα αδείας πριν και μετά τον τοκετό, κατά τις διατάξεις που ισχύουν για τους πολιτικούς διοικητικούς υπαλλήλους του κράτους. Επίσης, της χορηγείται, κατόπιν αιτήσεώς της, άδεια εννέα μηνών μετ' αποδοχών λόγω ανατροφής τέκνου.

16. Κατά την εθνική νομολογία, ανάλογο δικαίωμα γονικής αδείας θα έπρεπε να αναγνωρίζεται, καταρχήν, και στους άνδρες δικαστικούς λειτουργούς που γίνονται πατέρες —καθ' υπέρβαση του γράμματος του νόμου που περιέχει σχετική πρόβλεψη μόνο για τις γυναίκες.

17. Ωστόσο, το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα [5] το οποίο, ελλείψει ειδικών διατάξεων για τους άνδρες δικαστικούς λειτουργούς [6], ετύγχανε κατ' αναλογία εφαρμογής κατά τον κρίσιμο χρόνο [7], προέβλεπε τον ακόλουθο περιορισμό:

«Αν η σύζυγος του υπαλλήλου δεν εργάζεται ή δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα, ο σύζυγος δεν δικαιούται να κάνει χρήση των διευκολύνσεων της παραγράφου 2, [μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η χορήγηση, μετ' αποδοχών, γονικής άδειας για την ανατροφή τέκνου], εκτός αν, λόγω σοβαρής πάθησης ή βλάβης, κριθεί ανίκανη να αντιμετωπίζει τις ανάγκες ανατροφής του παιδιού [...]».

III – **Η κύρια δίκη και το προδικαστικό ερώτημα**

18. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης είναι Έλληνας δικαστικός λειτουργός. Τον Δεκέμβριο του 2010 αιτήθηκε άδεια μετ' αποδοχών για την ανατροφή του τέκνου του που είχε γεννηθεί στις 24 Οκτωβρίου 2010.

19. Η αρμόδια αρχή απέρριψε τη σχετική αίτηση το 2011, επικαλούμενη το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα, καθόσον η σύζυγος του προσφεύγοντος ήταν άνεργη και, ως εκ τούτου, ο προσφεύγων δεν είχε δικαίωμα να λάβει γονική άδεια για την ανατροφή τέκνου.

20. Ο προσφεύγων προσέβαλε την ανωτέρω απορριπτική απόφαση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το Συμβούλιο της Επικρατείας εκτιμά ότι η άδεια την οποία ζήτησε ο προσφεύγων δύναται να του χορηγηθεί μόνον εάν το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα δεν συνάδει με τις οδηγίες 96/34 και 2006/54.

5 — Νόμος 3528/2007 περί κυρώσεως του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.

6 — Βλ. σκέψη 7 της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

7 — Το έτος 2012 θεσπίσθηκε ειδικά για τους δικαστικούς λειτουργούς ρύθμιση ανάλογη του άρθρου 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα η οποία εξακολουθεί να ισχύει. Αντιθέτως, το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα καταργήθηκε ως προς τους υπαλλήλους με νόμο της 21ης Νοεμβρίου 2013 (αριθ. 4210/2013) —κατόπιν κινήσεως διαδικασίας λόγω παραβάσεως κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας (όπως προκύπτει από τα σημεία 6 έως 9 των γραπτών παρατηρήσεων της Ελληνικής Δημοκρατίας).

21. Κατόπιν τούτου, το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Οι διατάξεις των οδηγιών 96/34/ΕΚ και 2006/54/ΕΚ, όπως αυτές ισχύουν εν προκειμένω, έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν εθνικές ρυθμίσεις οι οποίες, όπως η επίμαχη διάταξη του άρθρου 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Ν. 3528/2007, προβλέπουν ότι, αν η σύζυγος του υπαλλήλου δεν εργάζεται ή δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα, ο σύζυγος δεν δικαιούται γονική άδεια, εκτός αν, λόγω σοβαρής πάθησης ή βλάβης, κριθεί ανίκανη να αντιμετωπίσει τις ανάγκες ανατροφής του παιδιού;»

22. Στο πλαίσιο της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις η Ελληνική Κυβέρνηση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο προσφεύγων της κύριας δίκης.

IV – **Εκτίμηση**

23. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινισθεί αν η οδηγία περί γονικής αδείας και η οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτές εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας δικαστικός λειτουργός δεν δικαιούται γονική άδεια σε περίπτωση κατά την οποία η σύζυγός του δεν εργάζεται[8], εκτός εάν αυτή αδυνατεί να αναλάβει την ανατροφή τέκνου για λόγους υγείας.

Α— *Ερμηνεία και παραδεκτό του προδικαστικού ερωτήματος*

24. Στο προδικαστικό ερώτημα, βεβαίως, δεν γίνεται λόγος για δικαστικούς λειτουργούς, αλλά για υπαλλήλους. Δεδομένου όμως ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης δεν είναι υπάλληλος, αλλά δικαστικός λειτουργός το προδικαστικό ερώτημα πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αφορά δικαστικούς λειτουργούς, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο.

25. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή. Ιδίως, η αντίρρηση[9] που προβάλλει ο προσφεύγων της κύριας δίκης ότι το άρθρο 53 του Υπαλληλικού Κώδικα δεν είναι εφαρμοστέο στην περίπτωσή του, δεν μπορεί να στηρίξει το απαράδεκτο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

26. Βεβαίως, βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το προδικαστικό ερώτημα πρέπει να είναι κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς, προκειμένου η αίτηση να είναι παραδεκτή. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά το αν το ερώτημα είναι κρίσιμο, η οποία δεν υπόκειται σε έλεγχο εκ μέρους του Δικαστηρίου, εκτός των περιπτώσεων πρόδηλης πλάνης[10].

27. Στις εκτιμήσεις του αιτούντος δικαστηρίου δεν διακρίνονται τέτοιου είδους σφάλματα, κατά μείζονα λόγο καθόσον μάλιστα το εν λόγω δικαστήριο αιτιολογεί εμπεριστατωμένα τους λόγους για τους οποίους εκτιμά ότι η επίμαχη διάταξη του Υπαλληλικού Κώδικα έχει εφαρμογή και στην περίπτωση των δικαστικών λειτουργών. Επομένως, το προδικαστικό ερώτημα δεν είναι υποθετικής φύσεως, αλλά αφορά την ουσία της διαφοράς της κύριας δίκης.

8 — Κατά τη γερμανική ορολογία, η δεύτερη περίπτωση του προδικαστικού ερωτήματος, δηλαδή ότι η σύζυγος «δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα», καλύπτεται νοηματικά από την πρώτη περίπτωση της μη εργασίας.

9 — Δεν προβάλλει ρητή ένσταση απαραδέκτου.

10 — Βλ., σχετικά, παραδείγματος χάριν, αποφάσεις Križan κ.λπ. (C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψη 54) και Quelle (C-404/06, EU:C:2008:231, σκέψεις 19 επ.), καθώς και προτάσεις μου επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων Airport Shuttle Express (C-162/12 και C-163/12, EU:C:2013:617, σημεία 18 επ.).

Β— *Επί της οδηγίας περί γονικής αδείας*

28. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' αρχάς να διευκρινισθεί αν η οδηγία περί γονικής αδείας επιτρέπει τη μη χορήγηση γονικής αδείας σε δικαστικό λειτουργό του οποίου η σύζυγος δεν εργάζεται και είναι ικανή, από απόψεως υγείας, να αναλάβει την ανατροφή τέκνου.

1. Η εφαρμογή της οδηγίας περί γονικής αδείας ως προς τους Έλληνες δικαστικούς λειτουργούς

29. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί γονικής αδείας δεν περιορίζεται μόνο στις εργασιακές σχέσεις ιδιωτικού δικαίου. Αντιθέτως, η οδηγία εφαρμόζεται και στον δημόσιο τομέα. Αυτό διευκρίνισε ρητώς το Δικαστήριο όσον αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους [11], ερμηνεύοντας την έννοια του εργαζομένου στη ρήτρα 1, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαισίου με βάση την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στην οποία στηρίζεται η εξεταζόμενη οδηγία.

30. Τούτο πρέπει να ισχύει και ως προς τους δικαστικούς λειτουργούς. Στην οδηγία περί γονικής αδείας δεν περιλαμβάνεται κανένα στοιχείο που να συνηγορεί υπέρ του ότι οι δικαστικοί λειτουργοί ή, άλλωστε, οι δημόσιοι υπάλληλοι αποκλείονται εν γένει από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής. Δεδομένου ότι οι Έλληνες δημόσιοι υπάλληλοι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί γονικής αδείας, όπως ρητώς αποφάνθηκε το Δικαστήριο στην απόφαση Χατζή [12], το αυτό πρέπει να ισχύει και για τους Έλληνες δικαστικούς λειτουργούς, των οποίων τα δικαιώματα γονικής αδείας ρυθμίζονται κατ' αναλογία από τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα.

31. Επιπλέον, η ιδιαίτερη νομική φύση του δικαστικού λειτουργήματος που χαρακτηρίζεται από τη μονιμότητα και τη δικαστική ανεξαρτησία κατά την άσκηση των σχετικών καθηκόντων δεν αποκλείει την εφαρμογή της οδηγίας περί γονικής αδείας ως προς τους δικαστικούς λειτουργούς. Συγκεκριμένα, ουδόλως προκύπτει ότι, όσον αφορά τη γονική άδεια, το επάγγελμα αυτό ειδικώς ενέχει ιδιαιτερότητες δυνάμενες να δικαιολογήσουν τη διαφορετική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών σε σχέση με τους δημοσίους υπαλλήλους ή άλλους εργαζομένους.

32. Ακόμη και αν γινόταν δεκτό, όπως έκρινε το Δικαστήριο σε σχέση με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχολήσεως στην απόφαση O'Brien [13], ότι ο εθνικός νομοθέτης διαθέτει ευρεία ευχέρεια εκτιμήσεως [14] ως προς το αν και κατά πόσον οι δικαστικοί λειτουργοί καλύπτονται ως εργαζόμενοι από την οδηγία περί γονικής αδείας, η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη θα επέβαλε να διασφαλισθεί ότι οι δικαστικοί λειτουργοί «δεν οδηγ[ούνται] σε αυθαίρετο αποκλεισμό [...] από την προστασία την οποία παρέχουν η οδηγία [...] και η [...] συμφωνία-πλαίσιο. Αποκλεισμός από την προστασία αυτή χωρεί μόνον αν η σχέση που [...] [διαμορφώνει το δικαστικό λειτούργημα] είναι, ως εκ της φύσεώς της, ουσιωδώς διαφορετική από τη σχέση που συνδέει τους εργοδότες με τους υπαλλήλους τους που υπάγονται, κατά το εθνικό δίκαιο, στην κατηγορία των εργαζομένων» [15]. Τέτοιες ιδιαιτερότητες, απορρέουσες από τη φύση του δικαστικού λειτουργήματος, δεν διαπιστώνονται σε σχέση με τους Έλληνες δικαστικούς λειτουργούς

11 — Βλ. απόφαση Χατζή (C-149/10, EU:C:2010:534, σκέψεις 27 έως 30), καθώς και γνώμη μου στην υπόθεση αυτή (EU:C:2010:407, σημεία 20 και 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

12 — Βλ. υποσημείωση 11.

13 — Απόφαση O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, σκέψεις 41 επ.), η οποία αφορούσε την ερμηνεία της οδηγίας 97/81/ΕΚ **του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης που συνήφθη από την UNICE, τη CEEP και την CES** (ΕΕ 1998, L 14, σ. 9), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/23/ΕΚ του Συμβουλίου της 7ης Απριλίου 1998 (ΕΕ L 131, σ. 10).

14 — Στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως O'Brien, επισήμανα ότι η έννοια του εργαζομένου κατά την οδηγία περί γονικής αδείας πρέπει να ορίζεται αυτοτελώς στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης λόγω της ιδιαίτερης βαρύτητας της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, ενώ ως προς τη συμφωνία-πλαίσιο **για την εργασία μερικής απασχολήσεως ο εθνικός νομοθέτης διαθέτει ορισμένη ευχέρεια εκτιμήσεως** (προτάσεις στην υπόθεση O'Brien, C-393/10, EU:C:2011:746, σημεία 25 επ.).

15 — Απόφαση O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, σκέψη 51).

και τα δικαιώματά τους για λήψη γονικής αδείας, δεδομένου μάλιστα ότι κατά την κρίσιμη χρονική περίοδο εφαρμοζόταν κατ' αναλογία ο ελληνικός Υπαλληλικός Κώδικας όσον αφορά τα εν λόγω δικαιώματα και, επομένως, ο παρεμφερής χαρακτήρας των καταστάσεων είναι προφανής και υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου.

2. Το δικαίωμα γονικής αδείας βάσει της συμφωνίας-πλαισίου περί γονικής αδείας

33. Η Ελληνική Κυβέρνηση στηρίζεται στο γράμμα της ρήτρας 1, σημείο 1, που σκοπεί στη διευκόλυνση των επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών των «εργαζομένων γονέων», προκειμένου να συναγάγει το συμπέρασμα ότι σύμφωνα με την οδηγία περί γονικής αδείας θα έπρεπε να εργάζονται και οι δύο γονείς, ώστε να υφίσταται εν γένει δικαίωμα γονικής αδείας. Η κυβέρνηση αυτή εκτιμά ότι, σε περίπτωση κατά την οποία εργάζεται μόνον ένας γονέας, δεν τίθεται ζήτημα εναρμονίσεως επαγγελματικού και οικογενειακού βίου και ότι η περίπτωση αυτή δεν καλύπτεται από τον σκοπό της οδηγίας περί γονικής αδείας.

34. Εντούτοις, το γράμμα της οδηγίας δεν επιδέχεται κατ' ανάγκη τέτοια ερμηνεία.

35. Βεβαίως, στην οδηγία, συγκεκριμένα δε στη ρήτρα 1, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, χρησιμοποιείται ο όρος «γονείς» στον πληθυντικό αριθμό και δεν γίνεται λόγος για *έναν* εργαζόμενο γονέα. Ωστόσο, η ρήτρα 2, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου κάνει λόγο για «εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες», οπότε λαμβάνεται υπόψη χωριστά ο κάθε γονέας, χωρίς να μνημονεύεται ότι τα οικεία πρόσωπα είναι το ένα σύζυγος του άλλου ή όχι.

36. Κατά τα λοιπά, η προσέγγιση της Ελληνικής Κυβερνήσεως εγείρει αμφιβολίες και από τελολογικής και συστηματικής απόψεως, κατά μείζονα λόγο καθόσον ερμηνεία όπως αυτή που απηχεί το άρθρο 53 του ελληνικού Υπαλληλικού Κώδικα θα συνεπαγόταν ότι το δικαίωμα γονικής αδείας του ενός *συζύγου* εξαρτάται από την επαγγελματική κατάσταση του άλλου συζύγου, χωρίς να έχει σημασία η *ιδιότητα* του ιδίου ως *γονέα*.

37. Τούτο αντιβαίνει, αφενός, στη ρήτρα 2, σημείο 1, της συμφωνίας- πλαισίου, βάσει της οποίας παρέχεται «ατομικό δικαίωμα γονικής άδειας» σε κάθε γονέα [16]. Επιπλέον, όπως ορίζει η ρήτρα 2, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαισίου, το εν λόγω δικαίωμα είναι καταρχήν αμεταβίβαστο και αυτό υπογραμμίζει τον ιδιαιτέρως προσωπικό του χαρακτήρα [17] που θα υπονομευόταν εάν η ύπαρξη του δικαιώματος εξαρτιόταν από την επαγγελματική κατάσταση του συζύγου ή του άλλου γονέα.

38. Αφετέρου, η συμφωνία-πλαίσιο έχει ως σκοπό να διασφαλίσει την ισότητα μεταξύ των γονέων ως προς την ανάληψη των οικογενειακών ευθυνών και να ενθαρρύνει, ιδίως, τους άνδρες να κάνουν χρήση του δικαιώματος γονικής αδείας [18]. Αμφότεροι οι γονείς και ιδίως οι άνδρες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην ανατροφή των τέκνων τους χωρίς να υποστούν δυσμενείς επαγγελματικές συνέπειες ή να εξαναγκασθούν να εγκαταλείψουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα.

39. Η ανωτέρω ερμηνεία της οδηγίας περί γονικής αδείας μπορεί να στηριχθεί στην απόφαση Χατζή. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το δικαίωμα γονικής αδείας δεν συνιστά δικαίωμα του τέκνου αλλά των γονέων [19]. Η οδηγία περί γονικής αδείας, λοιπόν, πρέπει να εκτιμηθεί πρωτίστως από τη σκοπιά κάθε γονέα και όχι του τέκνου. Επομένως, δεν είναι κρίσιμο το αν η ανατροφή του τέκνου διασφαλίζεται ακόμη και χωρίς τη γονική άδεια. Αντιθέτως, η οδηγία σκοπεί να

16 — Απόφαση Χατζή (C-149/10, EU:C:2010:534, σκέψη 33).

17 — Στη μεταγενέστερη οδηγία 2010/18 διευκρινίζεται στη ρήτρα 2, σημείο 2, της αναθεωρημένης συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια ότι τουλάχιστον ένας μήνας της γονικής αδείας πρέπει να είναι αμεταβίβαστος.

18 — Βλ. το σημείο 8 στις «Γενικές εκτιμήσεις» της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια.

19 — Απόφαση Χατζή (C-149/10, EU:C:2010:534, σκέψη 34).

παράσχει σε κάθε γονέα τη δυνατότητα να αποφασίσει ο ίδιος ή η ίδια —ανεξαρτήτως της επαγγελματικής καταστάσεώς του/ της— αν θα συμμετάσχει στις οικογενειακές ευθύνες αναλαμβάνοντας την ανατροφή του τέκνου [20]. Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται, ιδίως ως προς τον πατέρα, η ανατροπή της παραδοσιακής κατανομής των ρόλων σε σχέση με την ανατροφή των τέκνων. Εάν ο πατέρας στερείται το δικαίωμα γονικής αδείας σε περίπτωση που η σύζυγός του δεν εργάζεται, υφίσταται ο κίνδυνος διαιωνίσεως της παραδοσιακής κατανομής των ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών [21], στοιχείο που αντιβαίνει στον σκοπό ο οποίος συνίσταται στην προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην ενεργό ζωή [22] και στη διευκόλυνση της «επιστροφής στην επαγγελματική ζωή» [23].

40. Επίσης, το ιστορικό θεσπίσεως της ρυθμίσεως καθιστά σαφές ότι ο νομοθέτης της Ένωσης απέβλεπε στην καθιέρωση ατομικού δικαιώματος για κάθε γονέα.

41. Ήδη στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η Επιτροπή επιδίωξε να υποβάλει μια πρώτη πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου σχετικά με τις άδειες γονέων και τις άδειες για οικογενειακούς λόγους [24], η οποία όμως δεν έγινε δεκτή. Η αναγκαία συναίνεση δεν επετεύχθη ούτε ως προς την αναθεωρημένη πρόταση του 1984 [25]. Ωστόσο, αυτές οι τελικώς απορριφθείσες προτάσεις έχουν σημασία από ιστορικής και τελολογικής απόψεως. Συγκεκριμένα, η πρόταση της 24ης Νοεμβρίου 1983 προέβλεπε ρητώς, στο άρθρο 4, ότι η άδεια γονέων χορηγείται για να δοθεί σε έναν γονέα η δυνατότητα να παραμείνει στο σπίτι για να ασχοληθεί «μόνον ή κυρίως» με το παιδί του. Η τροποποιημένη πρόταση του 1984 προέβλεπε επιπροσθέτως, στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ότι η άδεια γονέων «δεν μπορεί να χορηγείται ταυτόχρονα [...] και στους δύο γονείς». Η εξεταζόμενη, εν προκειμένω, συμφωνία-πλαίσιο δεν περιέχει τέτοιου είδους περιορισμούς. Ούτε απαγορεύει όμως ρητώς στα κράτη μέλη να ρυθμίσουν τα δικαιώματα γονικής αδείας των δύο γονέων κατά τέτοιον τρόπο, ώστε αυτοί να μην μπορούν να λάβουν συγχρόνως το σύνολο της γονικής αδείας. Πάντως, η εξέταση του αν η οδηγία περί γονικής αδείας θα απέκλειε τέτοια εθνική διάταξη παρέλκει, διότι το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του ελληνικού Υπαλληλικού Κώδικα δεν ρυθμίζει τη χρονική κατανομή μεταξύ δύο δικαιωμάτων δύο εργαζομένων γονέων, αλλά απαγορεύει εν γένει τη χορήγηση γονικής αδείας στον μοναδικό εργαζόμενο γονέα για τον λόγο ότι δεν εργάζεται ο άλλος σύζυγος. Τέτοια διάταξη αντιβαίνει στους σκοπούς που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης, οι οποίοι περιγράφονται στη συμφωνία-πλαίσιο και συνίστανται στην παροχή ατομικού δικαιώματος γονικής αδείας στους γονείς.

42. Η ελληνική ρύθμιση, μάλιστα, δεν βρίσκει έρεισμα ούτε στη ρήτρα 2, σημείο 3, της συμφωνίας-πλαισίου βάσει της οποίας απόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν τις «προϋποθέσεις πρόσβασης και [τους] τρόπο[υς] εφαρμογής της γονικής αδείας». Πράγματι η διάταξη αυτή δεν παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να στερήσουν πλήρως τη γονική άδεια από έναν γονέα, αλλά λαμβάνει υπόψη, διά της παραθέσεως τυπικών παραδειγμάτων, κυρίως τα δικαιολογημένα συμφέροντα της επιχειρηματικής οργανώσεως του *εργοδότη* τα οποία πρέπει να συμβιβασθούν με τη χορήγηση γονικής αδείας. Συναφώς όμως δεν γίνεται καμία νύξη ότι η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας του άλλου συζύγου θα συνιστούσε προϋπόθεση αναγνωρίσεως του δικαιώματος γονικής αδείας.

20 — Βλ. το σημείο 5 στις «Γενικές εκτιμήσεις» της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια.

21 — Βλ., σχετικά με την **οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας, την απόφαση** Roca Álvarez (C-104/09, EU:C:2010:561, σκέψη 34).

22 — Βλ. τα σημεία 4 και 7 στις «Γενικές εκτιμήσεις» της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια και την πρώτη παράγραφο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαισίου.

23 — Βλ. το σημείο 5 στις «Γενικές εκτιμήσεις» της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια.

24 — COM(83) 686 τελικό.

25 — COM(84) 631 τελικό.

43. Η ελληνική ερμηνεία της οδηγίας δεν δύναται να στηριχθεί ούτε σε λόγους που αφορούν την αποτροπή της καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος. Ασφαλώς, καταρχήν, γίνεται δεκτό ότι η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος μπορεί να οδηγήσει σε ανατροπή εννόμων καταστάσεων οι οποίες θεμελιώνονται στο δίκαιο της Ένωσης[26]. Επίσης, δεν αποκλείεται ένας γονέας να αναλώσει τη γονική του άδεια χωρίς να αναλάβει όντως την ανατροφή του τέκνου του, δηλαδή να την εκμεταλλευθεί για διαφορετικό σκοπό από τον προβλεπόμενο. Ωστόσο, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν προκύπτουν ενδείξεις ότι ο πατέρας του τέκνου ήθελε να χρησιμοποιήσει τη γονική άδεια για σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους που αναγνωρίζονται στη συμφωνία-πλαίσιο.

44. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, επιβάλλεται, επομένως, η διαπίστωση ότι η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια, που τίθεται σε εφαρμογή με την οδηγία περί γονικής αδείας, απαγορεύει ρύθμιση προβλέπουσα ότι δικαστικός λειτουργός δεν δικαιούται γονική άδεια σε περίπτωση κατά την οποία η σύζυγός του δεν εργάζεται ή δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα, εκτός αν, λόγω σοβαρής πάθησης ή βλάβης, κριθεί ανίκανη να αντιμετωπίσει τις ανάγκες ανατροφής του παιδιού.

Γ— *Επί της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως*

45. Περαιτέρω, τίθεται το ζήτημα αν η οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως απαγορεύει επίσης την εξεταζόμενη εθνική ρύθμιση.

46. Η εν λόγω οδηγία σκοπεί στην εφαρμογή, εντός των κρατών μελών, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών στο πλαίσιο της επαγγελματικής ζωής. Συνεπώς, απαγορεύει τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες διακρίσεις λόγω φύλου. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας απαγορεύει ιδίως κάθε διάκριση σχετική με τους όρους εργασίας.

47. Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας ως προς τους δικαστικούς λειτουργούς, μπορούν να ληφθούν υπόψη οι επισημάνσεις για το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί γονικής αδείας[27], πρέπει δε να εξετασθεί αν η επίμαχη ελληνική διάταξη εισάγει διάκριση λόγω φύλου, η οποία αφορά άδεια απουσίας από την εργασία υπό μορφή γονικής αδείας και, ως εκ τούτου, άπτεται των όρων εργασίας κατά την έννοια της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως.

48. Το άρθρο 53, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, του Υπαλληλικού Κώδικα παρέχει στον πατέρα τέκνου το δικαίωμα λήψεως γονικής αδείας μόνο σε περίπτωση κατά την οποία η σύζυγός του εργάζεται ή είναι ανίκανη να αναλάβει την ανατροφή τέκνου λόγω προβλημάτων υγείας, ενώ δεν προβλέπεται παρόμοιος περιορισμός του δικαιώματος γονικής αδείας για τη μητέρα τέκνου.

49. Δεδομένου ότι η εν λόγω διάταξη προβλέπει ρητώς περιορισμό της χορηγήσεως γονικής αδείας μόνο σε σχέση με τον πατέρα τέκνου, υφίσταται άμεση διάκριση λόγω φύλου κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας[28].

50. Η διάκριση αυτή δεν δύναται να δικαιολογηθεί με βάση το άρθρο 28, παράγραφος 1, της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως, το οποίο ορίζει ότι η οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις περί προστασίας των γυναικών ιδίως για την εγκυμοσύνη και τη μητρότητα. Τούτος ο κανόνας δεν καλύπτει την εξεταζόμενη ελληνική ρύθμιση, διότι αυτή δεν προβλέπει ιδιαίτερη προστασία της γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας, αλλά αντιθέτως στερεί δικαίωμα γονικής αδείας από τον σύζυγό της.

26 — Βλ., παραδείγματος χάριν, την απόφαση Cadbury Schweppes και Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, σκέψεις 34 έως 38).

27 — Βλ. σημεία 30 επ. των προτάσεων αυτών.

28 — Βλ. απόφαση Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648, σκέψεις 46 και 56).

51. Η ελληνική ρύθμιση δεν συνιστά ούτε θετική δράση για την προώθηση των ίσων ευκαιριών κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως. Συγκεκριμένα, δεν είναι πρόδηλο ότι ο περιορισμός της γονικής αδείας εις βάρος του πατέρα θα μπορούσε να λειτουργήσει προς όφελος των γυναικών συντελώντας στην εξάλειψη ή τη μείωση υφιστάμενων πρακτικών ανισοτήτων. Αντιθέτως, μάλιστα, υπάρχει ο κίνδυνος τέτοιου είδους ρύθμιση να διαιωνίσει την παραδοσιακή οικογενειακή κατανομή ρόλων και να δυσχεράνει την είσοδο ή την επάνοδο της μη εργαζόμενης συζύγου στην επαγγελματική ζωή. Εξάλλου, στην ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως, τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται ακριβώς να θεσπίσουν ρυθμίσεις με σκοπό την εναρμόνιση του οικογενειακού και επαγγελματικού βίου υπό τη μορφή γονικής αδείας και για τους *δύο* γονείς, ενώ δεν προβλέπεται καμία διαφοροποίηση λόγω φύλου.

52. Τέλος, το άρθρο 28, παράγραφος 2, της οδηγίας αναφέρει ρητώς την οδηγία περί γονικής αδείας, ορίζοντας ότι οι διατάξεις της δεν θίγονται από την οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως. Ως εκ τούτου, δικαίωμα γονικής αδείας το οποίο αναγνωρίζει στον πατέρα η οδηγία περί γονικής αδείας δεν δύναται να ανατραπεί από την οδηγία περί ίσης μεταχειρίσεως και επομένως δεν καθίσταται πρόδηλη καμία δικαιολόγηση τέτοιας έμμεσης διακρίσεως.

53. Συνοψίζοντας, λοιπόν, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας περί ίσης μεταχειρίσεως απαγορεύει εθνική ρύθμιση όπως η εξεταζόμενη εν προκειμένω.

V – **Πρόταση**

54. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την εξής απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα:

Η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαισίου για τη γονική άδεια, που τίθεται σε εφαρμογή με την οδηγία 96/34, καθώς και το άρθρο 14 της οδηγίας 2006/54, έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτά εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι δικαστικός λειτουργός δεν έχει δικαίωμα γονικής αδείας σε περίπτωση κατά την οποία η σύζυγός του δεν εργάζεται ή δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα, εκτός αν, λόγω σοβαρής πάθησης ή βλάβης, κριθεί ανίκανη να αντιμετωπίσει τις ανάγκες ανατροφής του παιδιού.